

ТДУ 7А6.1 (575)

**ҲУКУМАТИ ЭЛЕКТРОНӢ ВА РУШДИ
ҶОМЕАИ ИТТИЛООТӢ**

Қодиров Абдурахмон Лакимович, д.и.и., профессори кафедраи идоракунии иқтисодиёт ва маркетинг; **Раҳимов Абдулатиф Маҷидович**, д.и.и., профессори кафедраи «Назарияи иқтисодӣ» МДТ “Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон” **Абдуллозода Дилором Хуршедовна**, н.и.и., дотсенти кафедраи «Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит» МДТ “ДДХ ба номи акад.Б.Ғафуров” (Тоҷикистон, Хуҷанд)

**ЭЛЕКТРОННОЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО И
РАЗВИТИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО
ОБЩЕСТВА**

Кадыров Абдурахмон Лакимович, д.э.н., профессор кафедры управления экономикой и маркетинга; **Рахимов Абдулатиф Маҷидович**, д.э.н., профессор кафедры “Экономическая теория” ГОУ “Таджикский государственный университет права, бизнеса и политики”, **E-mail: lativ_58@mail.ru**; **Абдуллозаде Дилором Хуршедовна**, к.э.н., доцент кафедры «Бухгалтерский учет и аудит» ГОУ “ХГУ имени акад.Б.Ғафурова” (Таджикистан, Худжанд)

**E-GOVERNMENT AND THE DEVE-
LOPMENT OF AN INFORMATION SOCIETY**

Kadyrov Abdurakhmon Lakimovich, Dr of Economics, Professor of the Department of Economics and Marketing; **Rakhimov Abdulatif Majidovich**, doctor of Economics, Professor of the Department of “Economic Theory” SEI “Tajik State University of Law, Business and Politics”, **E-mail: lativ_58@mail.ru**; **Abdullozoda Dilorom Khurshedovna**, candidate of Economics, Associate Professor of the Department “Accounting and Auditing” SEI “KSU named after acad.B. Gafurov” (Tajikistan, Khujand),
E-mail: dilorom.abdullozoda@mail.ru

Калидвожаҳо: ҳукумати анъанавӣ, ҳукумати электронӣ, рақамикунонӣ, самаранокии идоракунии давлатӣ, портали ягонаи хизматрасониҳо, идоракунии давлатӣ, хидматҳои интерактивӣ.

Дар мақола зарурияти ҳарчи бештар ҷорӣ намудани технологияҳои иттилоотии муосир, ҳукумати электронӣ барои таъмини манфиатҳои аҳоли ва хизматрасонӣ асоснок гардидааст. Ҳукумати электронӣ барои кам кардани хароҷоти хизматрасонию идораҳои давлатӣ ва истифодабарандагон замина фароҳам оварда, самаранокию идоракунии давлатиро баланд мебардорад. Таҷрибаи мамлакатҳои хориҷии дуру наздик дар ин ҷода оварда шудааст.

Ключевые слова: традиционное правительство, электронное правительство, цифровизация, эффективность государственного управления, единый портал услуг, государственное управление, интерактивные услуги.

В статье обоснована необходимость все большего внедрения современных информационных технологий, электронного правительства для обеспечения интересов населения, предоставления услуг. Электронное правительство обеспечивает основу для снижения затрат на услуги государственных органов и пользователей, повышает эффективность государственного управления. В этом направлении представлен опыт ближних и дальних зарубежных стран.

Keywords: traditional government, e-government, digitalization, efficiency of public administration, unified portal of services, public administration, interactive services.

The article substantiates the need for the increasing introduction of modern information technologies, e-government to ensure the interests of the population, and the provision of services. E-government provides a basis for reducing the cost of services provided by government agencies and users, and increases the efficiency of public administration. The experience of near and far foreign countries is presented in this direction.

Чорӣ намудани технологияҳои иттилоотии муосир барои таъмини манфиатҳои аҳоли хизмат мекунад. Самаранокии ислохотро баланд намуда, ба равандҳои дар ҷомеа ҷойдошта таъсири мусбат мерасонад, ба монанди кушодани дарҳо барои имкониятҳои нав мебошад. Мафҳуми «ҳукумати электронӣ» дар ин ҷода муҳим буда, дар ҳаёти ҳаррӯзаи мо ҷойгоҳи муайян дорад. Мафҳумҳои ҳукумати анъанавӣ ва ҳукумати электрониро набояд омехта кард. Бо гузашти вақт, таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки рақамикунонӣ ҳамаи ҷанбаҳои ҳаёти ҷомеаро фаро мегирад. Аз ин сокинони ҷумҳурии мо ҳам огоҳанд ва ба хубӣ дарк мекунанд.

Ҳукумати электронӣ самаранокии идоракунии давлатиро баланд бардошта, барои кам кардани хароҷоти хизматрасонии идораҳои давлатӣ ва истифодабарандагон замина фароҳам меорад. Ҳукумати электронӣ расмиёти маъмуриро дар сатҳи миллӣ автоматӣ мекунонад. Васеъ намудани имконият-ҳадафи асосии фаъолияти ҳукумати электронӣ мебошад. Ин дар се самт зоҳир мегардад: дар хатҳои «давлат — давлат», «давлат — бизнес» ва «давлат — шаҳрванд».

Ҳукумати электронӣ барои баланд бардоштани сифати банақшагириӣ ва идоракунии маҳаллӣ, самаранокии мубодилаи иттилоот байни муассисаҳои давлатӣ дар сатҳи байни идоравӣ нақши муҳим мебозад. Мониторинги мунтазами афкори ҷамъиятӣ низ ба он таъсир мерасонад. Дар ин ҳолат расмиёти маъмуриӣ, муносибатҳои давлатӣ ва тиҷоратӣ пурра автоматӣ карда мешаванд.

Дар натиҷа, вақт ва маблағҳои соҳибкорон ҳангоми пешниҳоди ҳуҷҷатҳо барои бақайдгирии тиҷорат, ҳисоботи андоз ва омор, эъломияҳои гумрукӣ сарфа карда мешаванд. Ҳукумати электронӣ ба ташкили механизмҳои иловагии муошират бо аҳоли, таъмини самаранокӣ, суръат ва шаффофияти фаъолияти мақомоти давлатӣ, таҳкими минбаъдаи интизоми иҷро нигаронида шудааст.

Бояд гуфт, ки чорӣ намудани принсипи «равзанаи ягона» ба низоми идоракунии давлатӣ низ яке аз самтҳои афзалиятнок ба ҳисоб меравад. Дар портали ягонаи хадамоти интерактивии давлатӣ Ҷумҳурии Ўзбекистон дар даҳ соли охир 308 хизмати электронӣ ҷорӣ карда шуд. Хизматҳо дар намудҳои гуногун, ба монанди автоматикунонидашуда намоишҳои иттилоотӣ ва интерактивӣ пешниҳод карда мешаванд.

Ҳоло оид ба ҳамгироии системаи ягонаи иттилоотии муайянкунӣ ва системаи иттилоотии равзанаи ягона идома доранд. Афзоиши минбаъдаи шумораи хизматҳои интерактивии давлатӣ дар портал боиси афзоиши шумораи муроҷиатҳо мегардид. Шумораи ба портали ягонаи хизматрасониҳои интерактивии давлатӣ воридгашта муроҷиатҳо рӯз аз рӯз зиёд мешавад.

Дар ҳама мақомоти давлатӣ ва хоҷагидорӣ, аз ҷумла сохторҳои назди шӯъбаҳо, тавассути портали ягонаи интерактивии хизматрасониҳои давлатӣ хизматҳои электронӣ пешниҳод кунанд. Имрӯзҳо системаи ҳукумати электронӣ дар Британияи Кабир, Кореяи Ҷанубӣ, ИМА, Зеландияи Нав, Австралия, Сингапур, Канада, Норвегия, Нидерландия, Олмон ва Дания самаранок дар истифода мебошад.

Дар байни онҳо ҷавобҳо ба дархостҳо ба мақомоти давлатӣ, пардохтҳои гуногун, интиҳоби ҳуҷҷатҳои расмӣ, пур кардани онҳо, фиристодани онҳо бо имзои электронӣ, таҳсили фосилавӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ, муроҷиат ба мақомоти қорҳои дохилӣ ва ғайра мебошанд. Шумораи зиёди хизматрасониҳои давлатиро шаҳрвардон ба таври онлайн, аз хона ва бароҳат метавонанд истифода баранд.

Дар Кореяи Ҷанубӣ шикоятҳои шаҳрвандон дар кадом марҳила баррасӣ мешавад, тавассути вебсайти расмӣ пайгириӣ мешавад. Ҷанбаҳои асосии фаъолияти ҳукумати электронӣ дар ҳама кишварҳо, дар доираи фаъолияти ҳукумат, пойгоҳи додаҳои миллӣ ва инчунин феҳристҳои электронӣ мебошанд. Маълумот дар бораи шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, нақлиети автомобилӣ, амволи ғайриманқул, хизматҳои давлатӣ дар ин ба низом дароварда мешавад. Дар Ҷумҳурии Ўзбекистон лозим шумориданд шаш пойгоҳи иттилоотӣ ва 12 маҷмуи системаи иттилоотӣ дар доираи рушди системаҳои иттилоотии миллӣ таъсис дода шаванд.

Кумитаи давлатии андозро дар натиҷаи оғози ин ҳадамот рақамигардони имконпазир мегардад. Дар маҷмуи системаҳои иттилоотӣ ба монанди «Гумрук», «Иҷозадиҳӣ» «Клиринг», «Харид», «Бучет», ва «Адлия», чамъоварӣ ва коркарди маълумот дар соҳаи муайян ва таъмини электронии хидматҳо таъмин мебошад. Зиеда аз он системаҳои «Маориф», «Тандурустӣ», «Ҳоҷагии Коммунали» низ бояд амалӣ карда шаванд. Корҳо оид ба ташаккули пойгоҳи додаҳои дахлдор ва зарур бояд оғоз карда шаванд. Бояд рушди низоми идоракунии давлатӣ, низоми нафақа ва низоми «Адлия» ба нақша гирифта шудааст. Ҳоло системаҳои миллии геоинженерӣ, кадастр ва бақайдгирии амволи ғайриманқул низ коркард нашудаанд.

Ҳамаи намудҳои ҳисоботи андоз ва омории субъектҳои хоҷагидор имрӯз дар Қазоқистон дар шакли электронӣ пешниҳод карда мешаванд. Бақайдгирии шартномаҳои содиротӣ-импортӣ ва эълонияи молҳо низ ба шакли электронӣ гузаронида шудаанд. Портالي маълумоти дар ба кор даромад. Дар он 80 намуди иттилоот аз 8 ташкилот дар марҳилаи ибтидоӣ чойгир карда шуд. Имрӯз ин портал аз 2216 ташкилоти гуногун аз 120 ташкилот маълумот дорад. Маълумотҳо ба тандурустӣ, иқтисодиёт, нақлиёт, маориф, ва дигар соҳаҳои дахлдор дахл дорад. Барномаи комплекси рушди системаи Миллии иттилоотӣю коммуникатсионии коркардшуда шуда дар он рушди марҳилавии инфрасохтори баландсуръати телекоммуникатсионӣ барои фаъолияти самараноки ҳукумати электронӣ пешбинӣ шудааст. Татбиқи 17 лоиҳаи дигар оид ба тавсеаи минбаъдаи қобилияти гузариши каналҳои интернетӣ, рушди шабакаҳои фарохмаҷро ба нақша гирифта шудааст. Рушди прогрессивии ҳукумати электронии барои тиҷорат дар ин кишвар афзоиш меебад. Дар рейтингҳои бонки Ҷаҳонӣ «Doing business» дар солҳои охир рейтингҳои умумии ин кишвар дар пешбурди тиҷорат боло рафт.

Қобили қайт аст, ки шикоят дар бораи вайрон кардани расмиёти муқарраршуда дар портали ягонаи хизматрасониҳои интерактивии давлатӣ пешниҳод карда мешаванд. Ба ин дохил мешавад хизматрасониҳо ба монанди дархост барои пайваस्तшавӣ ба технологияҳои муҳандисӣ ва коммуникатсионӣ, пешниҳоди бақайдгирии соҳибкор барои муайян кардани рақами телефони мобилии аризадиханда, бақайдгирии ариза барои бақайдгирии ҳуқуқи амволи ғайриманқули амволи ғайриманқул ва пешниҳоди ариза ба субъектҳои хоҷагидорӣ барои хариди воситаҳои нақлиёти истеҳсоли худ.

Эълонияҳои электронии гумрукии боркаш дар сомонии кумитаи давлатии гумрук қабул карда шудааст. Барои хариди давлатӣ портали махсуси иттилоотӣ оғоз ёфта ва шакли тиҷорати электронӣ дар амал татбиқ карда шудааст. Дар натиҷаи чорӣ шудани бонқдорӣи фосилавӣ дар миллионҳо муштариён барои гирифтани қарз дархости электронӣ пешниҳод карданд.

Департаменти СММ оид ба масъалаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ гузариши навбатии худро дар бораи рушди ҳукумати электронӣ дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон дар нашр кард. Мувофиқи методологияи СММ, рейтингҳои кишварҳо дар асоси Индекси рушди ҳукумати электронӣ ташкил карда мешавад. Ин индекс аз се омил иборат аст, яъне рушди инфрасохтори технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, сармояи инсонӣ ва хидматҳои электронӣ.

Ба нишондихандаи дигари хеле муҳим - афзоиши индекси иштироки электронӣ аҳамияти калон дода мешавад. Тибқи ин индекс, арзёбии самаранокии истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ аз ҷониби ҳукумат бо мақсади мусоидат ба муколама байни шаҳрвандон, субъектҳои тиҷорат ва мақомоти давлатӣ гузаронида шуда, натиҷаҳои бадастомада омӯхта мешаванд.

Самтҳои афзалиятнок барои ба сатҳи нав баровардани фаъолияти ҳукумати электронӣ тавсеаи истифодаи системаи ҳамкории байниидоравии электронӣ мебошанд. Бояд дар хотир дошт, ки дар фаъолияти ҳукумати электронӣ иттилоот аз доираи муассисаи мушаххаси давлатӣ берун меравад. Ин такмили системаи амнияти иттилоотиро ба рӯзнома мегузорад. Гузариш ба ҳамкории электронӣ байни системаҳои иттилоотии идораҳои гуногун маҳз раванди ташаккули ҳукумати электронӣ мебошад. Дар маркази ин раванд бояд на мақомоти давлатӣ, балки истифодабаранда бошад.

Хулоса, татбиқи бомуваффақияти ин ва дигар вазифаҳои таъхирнопазир миқдор ва сифати хизматрасониҳои давлатиро афзоиш медиҳад ва инчунин имкон медиҳад, ки муколама бо аҳоли ба сатҳи нав ва баландтар бардошта шаванд.

АДАБИЁТ:

1. Абдуджабборов, М. Электронное правительство в Таджикистане: миф или реальность. cabar.asia Ru

2. Архирейская, Т.Ю. Электронное правительство в Российской Федерации: эволюция развития/ Т.Ю.Архирейская, Т.Ю.Торопчина// Тр. Оренбург. Институт (филиал) Московской государственной юридической академии. 2020. № 4. - да. 5-9.
3. Дармилов, А.Ф.Электронное правительство и цифровое государство/А.Ф.Дармилов// Вести научных достижений. Экономика и право. – 2020. - №3. – С. 82-85.
4. Емельянов А.С., Ефремов А.А., Калмыкова А.В. и др. Цифровая трансформация и государственное управление: научно-практическое пособие. - «Инфотропик Медиа», 2022 г.
5. Кадыров, А.Л. Цифровой университет/А.С.Емельянов,А.А.Ефремов, А.В.Калмыкова //Ученые записки. Серия естественные и экономические науки ГОУ «Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова». № 4 (43), 2022. ISSN 2077-4974.
6. Кадыров, А.Л. Выбор скоринг метода кредитования/А.Л.Кадыров//Ученые записки. Серия естественные и экономические науки ГОУ «Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова» .№ 4 (43), 2022. ISSN 2077-4974.
7. Мукимова, Н.Р.Хукумати электронӣ ҳамчун омили рушди ҷомеаи иттилоотӣ /Н.Р.Мукимова, Н.Х.Бердиева// Иқтисоди Тоҷикистон. 2020. № 1. С. 97-103.
8. Рзаев, Н. К. Электронное правительство в современной России: состояние и перспективы развития /Материалы Всероссийского (с международным участием) научно-методического семинара (Екатеринбург, 17-19 марта 2021 г.). — Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2021. — С. 432-439.
9. Қосимов, Т.С. Чанбаҳои назариявӣ ва ҳуқуқи давлати рақамӣ ва Хукумати электронӣ/Т.С.Қосимов// Волоияти қонун: назария ва амалия. 2020.

REFERENCES:

1. Abdudjabborov M. Electronic government in Tajikistan: myth or reality. cabar.asia»Ru
2. Arkhireyskaya T.Yu., Toropchina T.Yu. Electronic government in the Russian Federation: evolution of development/ / Tr. Orenburg. Institute (branch) of the Moscow State Legal Academic. 2020. No. 4. – P. 5-9.
3. Darmilov A.F. - Electronic government and digital state // Vesti nauchynkh dostizheni. Economics and law. - 2020. - No. 3. - P. 82-85.
4. Emelyanov A.S., Efremov A.A., Kalmykova A.V. etc. Digital transformation and state management: a scientific and practical guide. - «Infotropic Media», 2022.
5. Kadyrov A.L. Digital University./Uchenye zapiski. The series of natural and economic sciences of the GOU «Khudjand State University named after Academician B. Gafurova». No. 4 (43), 2022. ISSN 2077-4974.
6. Kadyrov A.L. Selection of credit scoring method./Ученые записки. The series of natural and economic sciences of the State University of Khujand. Academician B. Gafurova» No. 4 (43), 2022. ISSN 2077-4974.
7. Mukimova N.R., Berdieva N.Kh. Electronic government as a factor in the development of the information society // Economy of Tajikistan. 2020. No. 1. P. 97-103.
8. Rzaev N. K. Electronic government in modern Russia: state and perspective of development / Materials of the All-Russian (with international participation) scientific-methodological seminar (Ekaterinburg, March 17-19, 2021). — Yekaterinburg: Ural University Publishing House, 2021. – P.. 432-439.
9. Kasimov T.S. Theoretical and legal aspects of the digital state and electronic government // Rule of law: theory and practice. 2020.